

MENGEHMAREN

TRANSVAAL - RAVERSILJDE

In 1901, ten tijde van de oorlog in Transvaal — en men weet hoe al de mensen hier met hart en ziel de heldenstrijd van de Boers meeleeften — werd te Raversijde een gaaiboldersvereniging gesticht genaamd *De Transvaalse Boeren*; het lokaal was de herberg *De Transvaal*. Bij ieder uitstap droegen de leden een hoge strooien hoed met brede rand en een blauwe kazuifel, hangend tot aan de knieën.

Zo fel was de Transvaalse gezindheid te Raversijde, dat men « Raversijde » omdoopte in « Transvaal »: een naamwisseling die echter nooit officieel erkend werd. Nu nog zeggen de oudere bewoners van Raversijde « *Transvaal-Kermis* » waar zij Raversijde-Kermis bedoelen.

De boldersgilde, gesticht in 1901 onder voorzitterschap van Hendrik Coopman, hield op te bestaan omstreeks 1935. Enige tijd geleden ontdekte men bij de 93-jarige Aloïs Vanhaverbeke het standaardvaandel van *De Transvaalse Boeren* met acht herinneringsmedailles, alsook een trommel van de oude maatschappij.

Spontaan werd nu de vereniging *De Transvaalse Boeren* heropgericht door de heren Lynneel Marcel en Vandepitte Henri. Een herberg in Raversijde werd omgedoopt in « De Transvaal » en dient natuurlijk als lokaal. De Ambassade van Zuid-Afrika verleende zelfs haar medewerking bij de opening van dit nieuw lokaal en de Ambassadeur heeft het erelidmaatschap van de Kring aanvaard.

Hoeveel Transvaals en Pretoria's en President Krügers zijn er nog overgebleven op de uithangborden van de herbergen hier in West-Vlaanderen? Dat er een « Transvaal » — herberg en gilde — zestig jaar na de stichting hersteld en heringericht wordt is wel een unicum in de geschiedenis van de populariteit van de Transvaalse Boeren en hun vrijheidsoorlog in het begin van deze eeuw.

J. B. NIEUWPOORT

GEZELLE EN VONDEL

In een merkwaardige vergelijkende studie (verschenen in *Verslagen en Med. Kon. Vlaamse Academie* 1961, blz. 359-421) onderzoekt *E. P. Maximilianus Van Dun* in welke mate Vondel een inspiratiebron voor Gezelle geweest is. Inspiratie naar inhoud en vorm. Er is immers zelden iets Vondeliaans in Gezelle. En toch kan de auteur wijzen op een reële en weldadige invloed van Vondel op Gezelle, niet enkel voor de gedachten, maar ook en meer nog voor de poëtische terminologie en dichterlijke formuleringen. Van af het priestergedicht voor Victor Carlier (1850) tot de Goddelijke Beschouwingen (1897) zijn Vondels *Altaergeheimenissen* een levend

bezit van Gezelle geweest. Ook de lezing van *Lucifer* (hier vooral de reizangen) en van *Bespiegelingen*, alsook van enkele klassieke gelegenheidsgedichten van Vondel heeft bij Gezelle sporen nagelaten. Alleen maar sporen, vooral ontleningen van woorden, wendingen en rijmen soms; ook wel een overname van gedachte en beeld, hoewel men bij sommige gevallen de vraag mag stellen of de overeenkomst niet eerder toevallig moet heten. Zijn « Sint Job op zijn meschhoop » in *Bonte kraaie* (1891) is Gezelle zeker niet verschuldigd aan een vers van Vondel. Literair comparatisme heeft nu ook eenmaal zijn eigen beroepsziekte. De auteur legt overigens de nadruk op het oorspronkelijk assimilatievermogen van Gezelle: Vondel, voor zover hij in beeld of in woord bij Gezelle toegang krijgt, schiet er telkens heel zijn barok bij in.

A. V.

BURGERS VAN BRUGGE, LET OP UW ZAAK
Een episode van politieke ontvoogding 1878-1889

Na eeuwen slavernij was, in 1830, de Belg uit het graf gestegen... en nadat hij, bepaaldelijk in zijn Brugse variant, vijftig jaar verzezen was, begon hij, treffelijke burger, te verlangen naar een emmertje van die wateren der vrijheid die zo welig door de bladzijden van zijn Conscience bruisten. Hij zag de lelijke feodale manieren van zijn constitutionele vertegenwoordigers, en wenste eindelijk als volwaardig staatsburger en niet meer als horige aangesproken te worden. In eigen taal. Toen kwam de schok van 1878. En het katholiek gewetensonderzoek. En het besef dat de partij de derde stand niet langer mocht onder voogdij houden nu een vierde stand met de Internationale van de proletariërs begon op straat te komen. In deze omstandigheden is te Brugge in 1878 de Katholieke Burgersgilde tot stand gekomen met kenspreuk « Voor Godsdienst, Land en Taal ». De ziel van de nieuwe gilde was de dokter Eugeen van Steenkiste (1824-1914), een dynamische figuur als redenaar en als organisator. Men vergaderde om de veertien dagen, eerst in De Olifant (Nieuwe Gentweg), weldra in de eigen zaal « Karel de Goede » (Geldmuntstraat). Een grote afwisseling van voordrachten over actuele politieke en sociale vraagstukken zorgde voor de vorming van de leden. Toneel en fanfare verzekerden de ontspanning. De gilde bloeide jarenlang, zonder te veel in de rapen te zitten van het Davidsfonds en de Vlaamsche Broederbond. Aan de hand van de verslagen der gilde heeft Dr. J. DE SMET (*De eerste jaren van de Katholieke Burgersgilde te Brugge*, in *Handelingen der Mij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, N.R. XV, 1961), een boeiende studie samengesteld, die een belangrijke episode uit de politieke geschiedenis van Brugge met al haar grote en kleine menselijke kanten doet herleven.

A. V.

MEELKE DE TOVERESSE

In die tijd ging het schuw en wreed te Zwevezele. En de schuld was Meelke de toveresse. In de huizen waar Meelke binnenging, kregen de kinders weldra een ongekende ziekte, ze gingen dood zonder dat de dokter er iets kon aan doen. De boeren konden geen beuter keernen, 't bleef al schuim op de melk. En in de stal en met de vruchten ging het niet beter, tegenslag overal. De kinders waren benauwd van op strate te lopen. Allemaal uit vrees voor Meelke de toveresse.

Moeder heeft mij nog verteld van haar vader...: hij ging in de busschen van 't Blauwhuis te Wingene fassael klieven voor de zagerij van Barbiers te Zwevezele, en eens op een avond vond hij de weg naar huis niet meer. De hele nacht heeft hij gegaan en als 't nuchtend wierd stond hij in 't busch op de plaats van den avond voordien. Hij had zo gezweet en afgezien dat hij dagenlang ervan ziek gelegen heeft. En de schuld was Meelke, hij had ze 's nuchtends vroeg tegengekomen als hij naar zijn werk ging.

De paster heeft het hem dan aangetrokken, de mensen lieten hem niet meer gerust. Hij is met Meelke gaan klappen en hij is er meer dan een keer moeten naartoe gaan eer dat hij, endelinge, heur boeken in handen gekregen heeft. Die boeken heeft hij seffens verbrand. En 't was gedaan met al die onruste op de prochie. Meelke zelf is dan verhuisd naar de kanten van Torhout.

(Zo hoorde ik vertellen, 40 jaar geleden, van mijn ouders, die in hun kinderjaren Meelke hebben weten wonen op Zwevezele).

G. ALTOOS

HET PANEEL VAN DE DUIVEL

Wat dat *paneel* mag betekenen in de « oud-Kortrijkse » uitdrukking: « opstaan eer dat de duivel zijn paneel schudt »? Het moet, zo meent L. B. (hiervoor blz. 128) een betekenis hebben die we nu niet meer kennen.

Mij lijkt het niet zo duister. Er zijn nog meer spreekwoorden die de deugden prijzen van het vroege opstaan, van de morgenstond, en die de luiheid aan de kaak stellen als het oorkussen van de duivel...

F. V. D.

Mag ik L. B. doen opmerken dat men de spreuk van de duivel en zijn paneel ook hoort met het meervoud « panelen ». Zo o.m. in het Land van Waas (Joos) en in Zuid-Oostvlaanderen (Teirlinck).

De duivel is — in de spreuken en zegswijzen — listig en rap. Men denke aan: « op de tijd dat den duvel z'n oren geschud heeft » (in zeer korte tijd; Corn. - Vervl. Bijvoegsel); « iets doen dat den duvel te late komt » (perfekt, dat er niets op te zeggen

valt; Gents Wdb.). En de duivel is ook een vroege opstaander, zoals blijkt uit die paneelspreuk. De Engelsen zeggen dat men zeer vroeg moet opstaan om de duivel beet te nemen (He must rise betimes who would cozen the devil).

Onze vlaamse spreuk moet zeker oud zijn; een oud Gents boekje *Van den Zalighen Haenen Cray* gewaagt reeds in 1683 van: « smorgens beginnende eer den vroegduyvel syn paneel schudt ». (Gents Wdb). Doch *paneel* met bet. rugkleed, kussen kan heel wat ouder zijn.

E. N.

SPRING-NAAR-'T VET

Mijn nonkel van Zwevegem gebruikte dat woord — uitgesproken *Spring-na-'t vet* — als schertsende en ook wel spottende benaming voor een zeer mager en zenuwachtig manspersoon, een kleermaker van stiel. Ik heb hem nog gevraagd wat dat betekende. (Dat was in de jaren 1920). « Een spring-na-'t vet, zei hij, dat is ja een posterneel, een sprinkhane of een zandspringer, zo ge wilt ». En ik hoorde van hem dat hij die benaming kende van in zijn jeugd (in de jaren 1870); op de Paasfoor te Kortrijk was er in een van de barakken (kermistinten) een soort gek of clown die *Spring-na-'t vet* heette. Er kwamen ook Hollandse barakken en « kunstekoten » op de Kortrijkse foor, en ik vermoed dat *Spring-na-'t vet* een Vlaamse interpretatie geweest is van *Spring-in-'t Veld*, een hollandse benaming voor « hansworst, potsenmaker ». Het kluchtige in nonkels zegswijze lag voor ons in dat springen naar 't *vet* toegepast op een zo *magere* man uit zijn gebuurte.

C. B.

HET TEERLINGSLAAN OP DE KERMISSEN

Het teerlingspel of teerlingslaan noemde men « *ankers en zonnen* » te Zwevezele, « *bossen* » of « *bossen slaan* » te Veldegem. Men speelde het vroeger — 20 à 25 jaar geleden — nog algemeen op de kermissen van Zwevezele, Lichtervelde, Koolskamp, Egem, Wingene, Waardamme, Ruddervoorde, Veldegem en Oostkamp. Een spel van 't mannevolk. Een kansspel dat door de wet verboden was. En men speelde het op straat zowel als in de herbergen.

De teerlingen droegen op hun zijden de vier figuren van het kaartspel (koekens, hertens, klavers en piekens) en de twee eigen figuren van het spel: anker en zon.

De teerlingslager — de man van het vak en de « kunst » — was altijd vergezeld van een paar mannen, *laaiers* genoemd. Deze laaiers waren, bij het begin van het spel, de eersten om geld te leggen op ankers en zonnen. De teerlingslager liet zijn mannen natuurlijk winnen om aldus andere spelers aan te lokken.

De teerlingslager ging als volgt te werk. Hij had gewoonlijk een gaanstok met aan de ene kant een lange scherpe ijzeren pin om de stok in de grond vast te zetten; aan de bovenkant van die stok was er een klein pinneke en daarop werd het vierkante speelplankje bevestigd dat in zijn vakjes de zes figuren van de teerlingen droeg. Dit plankje kon op zijn scharnietjes in tweeën of drieën toegeplooid worden: zo ging het gemakkelijk en snel in de binnenzak van de jas.

De teerlingslager had drie teerlingen die hij goed schudde in een open doosje of bosje. De spelers legden hun geld op de vakjes en de slager wierp de teerlingen op het plankje. Vertoonden de teerlingen de figuren van de vakjes waarop de spelers hun inzet hadden gelegd, dan waren deze de winnaars; vielen de teerlingen anders uit, dan ging heel de inzet naar de teerlingslager. Men speelde soms voor grof geld en men stak een « groot briefje » in een van 20 frank om aan de kijklustigen niet te laten zien dat men voor veel geld speelde.

Als er gedurende het spel gevaar van politie opdaagde, dan floten de laaiers die op de uitkijk stonden: twee tot driemaal achtereen een kort gefluit, en de teerlingslager wist hoe laat het was. In een sakker en een vloek verdwenen plankje, bosje en teerlingen in de zakken van de teerlingslager die met zijn gaanstok rustig verder wandelde alsof er niets gebeurd was en... zijn ankers en zonnen weer uithaalde zodra de vlage voorbij was.

GUIDO ALTOOS

ZANTEKOORN UIT HET BRUGSE

Wijde mond. Van iemand die met een wijde mond bedeed is, zegt men: « hij heeft pap met de spa g'had ». Anders ook: « hij is dobbel gesplet ».

Beste bier. Oude brouwersknechten beweren: « 't bier was vroeger drie keers zo kloek als nu ». En ze weten te zeggen waarom: heel de brouwte was zuiver en natuurlijk, poldergerste, hoppe, ossepoten en suiker, opgeklaard met geweekte roggevellen. Met « moere van bier » — van dát bier! — kon men koper kuisen, doch men verkoos meestal « sturtebier ».

Zand. Klaag niet als het groensel tussen je tanden kraakt, want « je moet twee maten zand binnenhebben eer dat je dood gaat ». En als ge een tele vol « stampers » binnengespeeld hebt, zegt moeder: « als ge dat binnenhebt gaat ge geen zand meer spuwen ».

Bakten dragen. Kinderen onder elkaar vragen: « Kan je bakten dragen? » En ze kittelen u onder de knie, anderen hangen op uw rug.

Peuren. De nieuwmolken melk werd in melktelen uitgegoten en 's nuchtends « gepeurd »; d.i. de roomschijf met de vinger losmaken en afblazen.

M. C.

NOG STEDEN MET EEN « WINGEROEN »

De vorige mededelingen over de avondkloek *wingeroen* (Biekerf 1962, 66-68 en 109-111) kunnen we met de volgende gegevens aanvullen.

BELLE (Bailleul). — In het belfort hing voor de eerste wereldoorlog een klok uit 1717 waarover Ign. De Coussemaker schrijft (in *Annales Com. Flam. de France XV*, 1883-86, p. 381) : « Cette cloche (n° 7 van het Carillon) ou *Thienlocke* (cloche de dix heures). Elle s'appelle aussi *Vischlocke*, parce que, tintée, elle annonce le minck ».

DOWAAL. — In het belfort hing, naast 4 klokken van 1471 (banclouque — timbre — cloque des ouvriers — cloque d'eschevins) de wingeroenklok met volgend opschrift: « Je suis nommée le Vigneron / Faite avec cinq du carillon / Blanpain fondoit cestuy / en juin seize cent cinquante huit » (1658). (Asselin in *Mém. Soc. d'Agriculture, de Sciences et d'Arts Douai*, VII-2, 249-288).

SINT-WINOKSBERGEN. — Ook in deze stad kwam een wingeroenklok voor zoals blijkt uit volgend uittreksel uit de Stadsrek. 1559-60 (CC 164). « Mr Symoen heudebert clockghierter de welcke, by voorwaerde met poortmeesters scepenen ende regierders ghemaect, ghenomen heeft te breecken de houde huerclocke vande halle ende danof te verghieten eene nyeuwe huerclocke, een wingneron ende elf appelen dienende totten voorslaghe vanden horologie deser stede, van goeden accorde, daer vooren men hem betaelen moet vyf ponden parissis van thondert, de welcke twee clocken metghaders de voorschreven elf appeelen bevonden zyn weghende boven de laeckynghe (vermindering) vande stoffie daertoe vanden stedeweghe ghelevert, gheestimeert tselve laeckinghe ten advenante van zes ponden van thondert... ». (Tekst welwillend medegedeeld door de heer M. Vanden Bavière uit Roeselare).

A. DESCHREVEL

Een voorlopige recapitulatie van de wingeroen-steden geeft nu het volgende beeld.

1. Alfabetisch : Ariën, Belle, Bethune, Doornik, Dowaaï, Hénin-Liétard, Ieper, La Bassée, Lo, Menen, Poperinge, Rijsel, Roeselare, St.-Winoksbergen, Waasten.

2. Chronologisch (naar de oudste gedateerde vermelding van een vigneron-wingeroen) :

Doornik	1241	Bethune	1475	Lo	1598
Rijsel	1364	Waasten	1555	Poperinge	1637
Ieper	1382	Roeselare	1558	Menen	1644
Ariën	1447	St.-Winoksb.	1559	Dowaaï	1658
				Belle	1717

Verdere gedateerde gegevens over wingeroen- en andere oude benamingen van de avondklok worden gaarne ingewacht.

A. V.

KEUKENREMEDIES EN KEUKENMATEN

Kerremelk en « scheewei » drinken tegen de geelzucht.

Rijstpap eten om te stoppen (afloop).

Bij een kindje kan men een verstopping lossen met een « oortjeskeers » te strijken rond de aars ; ofwel men zet een « lavement met een preistok ».

Wie in zijn neus kotert heeft worms en moet « karoten eten ». Een verstopte neus moet men overstrijken met een « roetkeersje ».

Bij borstvalling : een verwarmd grauw papier met de « roetkeers » bestrijken en op de borst leggen ; ge strooit op dat papier ook nog geraspte « neutebeschade » (muskaatnoot) opdat het « piekt ».

Bij het bereiden van spijzen gebruikt men eigen maten ; de huisvrouw spreekt van : een graantje zout, een snuifje peper, een hazenotje beuter, een druupje azijn, een smaaksje kanele.

Grote hoeveelheden zijn : een ketel soepe, een komme pap, een tele melk, een em(m)er kerremelk, een kuintje beuter, een kuipe vlees, een tunne bier, een vat azijn, een stik (stuk) wijn, een mande eiers, een mandetje (of bennetje) haring, een paander vis, een barretje vis, een mande vijgen.

Brugge

M. C.

POMPEN

Bij dat *pompen* van G.A. (in Biekorf 1961, 282) is daar nog de betekenis van oververmoeidheid en afmatting na hardlopen en hardrijden. « Hij heeft de pompe » is zoveel als : een totale inzinking.

Het is zeker in verband met de opkomst van de fiets en van de velokoersen dat het woord *pompen* de betekenis kreeg van grote inzinking en uitputting, toen n.l. Karel van Wynendaele in zijn *Sportvriend* van Izegem, gedrukt bij de Gebroeders Strobbe (1908), begon te spreken van pompen : dat was in de bloeitijd van Cyriel Van Hauwaert en zijn volgelingen, de *Flandriens*, die in den Tour de France zelden de pompe hadden, en daarom wonnen wat ze wilden.

G. P. B.

SCHILDER ANTHEUNIS DE COUSSEMAKRE. 1558

In zijn Handboek van 1558 tekende de watergrave van Veurne, Damps de Smet, de volgende uitgave aan (Archief Duinenabdij, Seminarie Brugge) :

« Item betaelt Antheonis den Coussemakre, schildere binnen Nieport voor tmaken ende schilderen van twee patronen vande speyen [in Arensleet en in de Columpnegracht] bi laste van eerweerdighen heere myn heere van Dunen, metgaeders hy ghereyst zyn in plaetsen daer (die) speyen staen omme daervan concepten (te) nemen, 4 lb. par. van elcke speye ».

Is die Nieuwpoortse schilder ook van elders bekend?

A. V.